

Artsen blijkbaar slecht geïnformeerd over effecten van blootstelling aan elektromagnetische velden

Slechts ongeveer een derde van de Nederlandse huis- en bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten zegt vragen van patiënten te krijgen over de relatie tussen blootstelling aan elektromagnetische velden (EMV) en elektrohypersensitiviteit (EHS). Sommigen geven toe een relatie tussen EMV en klachten te zien, of zijn zelf elektrogevoelig. Een enquête onder meer dan 10.000 van deze gezondheidswerkers geeft meer inzicht in deze relatie. Patiënten krijgen verschillende adviezen voor herstel. Arbeidshygiënisten geven vaker dan artsen aan dat beperking van de blootstelling op het werk de oplossing is. Artsen geven relatief vaker aan dat patiënten met hun kwaal moeten leren leven en/of psychologische bijstand kunnen vragen. Een campagne voor doelgerichte voorlichting aan deze beroepsgroepen is nodig, zegt deze publicatie. Daarmee wordt bedoeld dat de arts de 'rechte' weg naar 'evidence based medicine' moet worden gewezen. Hiermee wordt EHS alweer weggezet.

In een door ZonMW gefinancierd onderzoekproject (zie publicatie [1]) is een aantal huis- en bedrijfsartsen en arbeidshygiënisten in december 2013 een enquêteformulier toegestuurd, met vragen over hun opvattingen en handelwijzen m.b.t. het aanhoren en adviseren van patiënten met EHS. De aantallen teruggestuurde formulieren waren resp. 8462, 1665 en 478. Er waren ook vragen over de mate waarin EHS problemen bij patiënten de uitvoering van hun werktak belemmerde, en in hoeverre de arts zelf complementaire geneeskunde praktiseerde, zoals acupunctuur en homeopathie. Dergelijke gegevens ontbraken nog in Nederland.

Ongeveer een derde van de aangeschrevenen beantwoordde de enquête, wat relatief veel is voor deze beroepsgroepen. Het onderstaande is een vereenvoudigde weergave van de voor ons – elektrogevoeligen - meest relevante punten in het artikel.

Opvattingen over de relatie tussen EMV en gezondheid

Aangezien de meningen van artsen nogal wat verschilden van die van arbeidshygiënisten, geef ik hier alleen een soort gemiddelde mening van beide artsen-groeperingen weer. De volgende 5 stellingen konden beantwoord worden met 'volledig oneens', tot 'volledig eens', elk van de antwoorden verdeeld in 10 stappen van 1-10.

- *Ik ben voldoende geïnformeerd over het onderwerp EMV en gezondheid.*
Resultaat: De meesten zijn het daarmee oneens.
- *Gezondheidsproblemen die aan EMV worden toegeschreven zijn voornamelijk psychosomatisch.*
Resultaat: De meesten zijn het daarmee eens.
- *Blootstelling aan EMV kan leiden tot gezondheidsproblemen*
Resultaat: Verdeling fifty-fifty.
- *Blootstelling aan EMV kunnen bestaande gezondheidsklachten verergeren.*
Resultaat: De meesten zijn het daarmee oneens.
- *Blootstelling aan EMV in combinatie met andere factoren kan gezondheidsklachten veroorzaken.*
Resultaat: Verdeling fifty-fifty.

Conclusies:

Door de breedheid van de vraagstellingen zien we een ruime spreiding in resultaten per groepering. Onze zorg over de gezondheidsklachten door blootstelling een zekere EMV wordt nog niet volledig door deze groepen van gezondheidswerkers gedeeld, hoewel een kentering zichtbaar wordt. Nog niet veel jaren geleden werden EHS klachten van elektrogevoeligen door bijna alle artsen bruusk van tafel geveegd (getallen zijn er helaas niet).

De opvattingen van arbeidshygiënisten wijken duidelijk af van die van artsen. Terwijl ze enerzijds de rol van psychosomatische processen zwaarder inschatten, zijn ze veel negatiever dan artsen over de mogelijke schadelijke rol van EMV op gezondheid.

Karakteristieken van de professionals die aan de enquête deelnamen.

Vragen naar de persoonlijke ervaringen van de respondenten.

Vraag	Arbeidshygiënisten	Bedrijfsartsen	Huisartsen
Persoonlijke ervaringen met EHS symptomen?	4%	2,1%	1,8%
Ooit door patiënten bevraagd over EMV?	-	47%	35%
Ooit bezocht door EHS patiënten?	34%	38%	32%
Ooit overwogen of gezondheidsklachten te maken hebben met EMV blootstelling?	10%	13%	5,4%

Conclusies:

- Artsen en arbeidshygiënisten zijn even slecht voorgelicht over de samenhang tussen blootstelling aan EMV en gezondheidsproblemen (EHS).
- Minder artsen dan arbeidshygiënisten vinden dat dat EHS psychisch is.
- Meer artsen dan arbeidshygiënisten vinden dat EMV kunnen leiden tot gezondheidsproblemen.
- Hetzelfde geldt voor EMV in combinatie met 'andere factoren'(niet gedefinieerd).

Wat zeggen de patiënten?

Vragen naar de aard van de gezondheidsklachten van de laatste EHS patiënt bij artsen en arbeidshygiënisten. Uit de grote tabellen met antwoorden voor elk van de hulpverleners geef ik alleen de meest genoemde antwoorden, in de vorm van een soort 'ongewogen' gemiddelde.

Aard van de gezondheidsklacht	Frequentie van rapportage
Vermoeidheid	52%
Hoofdpijn	47%
Algehele malaise	44%
Concentratieproblemen	37%
Kan EMV 'voelen'	32%

Conclusies: De geciteerde gezondheidsklachten zijn niet anders dan we gewoonlijk in de maatschappij tegenkomen. Arbeidshygiënist noteren meestal hinder van WiFi, terwijl artsen vaker zendmasten voor mobiele telefonie als klachtenbron noteren.

De meest geciteerde en veronderstelde bronnen van EMV

Patiënten met EHS klachten geven het vaakst de ‘schuld’ van hun probleem aan een van de volgende bronnen van EMV.

Veronderstelde bron van EMV	Frequentie van rapportage
Zendmasten	36%
Hoogspanningslijnen	28%
Mobiele telefoongebruik	21%
WiFi	20%
TV / PC gebruik	12%
Dect of analoge draagbare telefoon	12%

Conclusies: De bronnen van EMV die verantwoordelijk worden gehouden voor de gezondheidsklachten wijken niet belangrijk af van die welk al jaren worden genoemd.

Welk advies werd de patiënt gegeven?

- Arbeidshygiënist en bedrijfsartsen adviseerden vaker dan huisartsen tot vermindering van blootstelling, bijvoorbeeld door verandering van werkplek, geven voorlichting over het verband tussen EDMV en EHS, en adviseren het (laten) meten van veldbelasting.
- Huisartsen (16-38%) adviseren vaker tot een behandeling van andere veroorzakers van gezondheidsproblemen, dan wel om beter om te gaan met de klachten (‘coping’).
- Bedrijfsartsen proberen patiënten veelal gerust te stellen.

Interpretatie van deze gegevens

Er zijn rijkelijk grote verschillen in het accepteren van een relatie tussen EMV en het optreden van EHS klachten tussen enerzijds de arbeidshygiënist en anderzijds beide categorieën van artsen.

Arbeidshygiënist zijn meer dan artsen gericht op te nemen praktische maatregelen. Huisartsen meer op het vinden van andere hulpvormen, gezien de onduidelijkheden in wetenschappelijke bewijsvoering over het veronderstelde negatieve effect van EMV, en ook wegens de falende pogingen om proefpersonen de hen storende EMV inderdaad te laten ‘voelen’. Bedrijfsartsen zitten daar tussenin.

Een deel van de artsen ontkent met stelligheid het bestaan van een relatie tussen EMV->EHS. Vermoedelijk krijgen hun patiënten dan ook niet het advies om blootstelling aan EMV te beperken (niet hier vermeld). Een ander deel van de artsen is soepeler en toont enige – tot grote – affiniteit met de EMV->EHS relatie.

Daaronder vallen tevens artsen die complementaire methoden praktiseren.

De gezondheidsklachten die patiënten uiten en toeschrijven aan EMV, en ook de bronnen van EMV die daarvoor verantwoordelijk worden gehouden zijn niet erg afwijkend van wat we zelf hebben ervaren en wat daarover in de literatuur wordt gerapporteerd. Daarover dus geen nieuwe inzichten.

Conclusie

Het artsendom is toch niet zo negatief over een mogelijke impact van EMV als ik veronderstelde. Sommigen luisteren welwillend naar een patiënt en opperen veldreductie als remedie. Artsen melden soms ook zelf elektrogevoelig te zijn, 1,8-2,1% van hen. Overigens gaan arbeidshygiënisten verder in het bieden van praktische oplossingen. Er lijkt ruimte voor verbeterde hulp aan elektrogevoelige personen omdat veel artsen toegeven over weinig informatie over EMV effecten te beschikken. Jammer is dat de overheid geen actie onderneemt om de burgers te wijzen op de mogelijke gevaren van EMV. Wel is er het Kennisbericht 'Elektrogevoeligheid' van het *Kennisplatform elektromagnetische velden en gezondheid* [2] van enkele jaren geleden. Daarin werd o.m. gesteld dat mensen die zich zorgen maakten over stralingsproblemen, dat met hun arts kunnen bespreken, die zo nodig kon adviseren de stralingsbelasting te reduceren. Overigens is er in meerdere EU landen een veel grotere openheid over een impact van EMV op gezondheid.

Ik ben blij met de aanbeveling dat een op artsen gerichte informatiecampagne nut zal hebben, vooral ook op verbetering van de arbeidsinzet van door EHS getroffen werknemers [3]. Mensen met EHS problemen kunnen dan beter advies ontvangen. De vraag is alleen of er een overheid of organisatie is die 'deze handschoen oppakt' en de voorlichting gaat verzorgen. Een recente enquête van de Stichting EHS toonde aan dat mensen die uiteenlopende klachten melden, of langs verschillende weg een veldreductie realiseerden, hun gezondheid hadden herwonnen [4, 5]. We hopen dat de door GGD/GHOR aangereikte Handreiking Elektrogevoeligheid [6] tot grotere bekendheid van het probleem leidt en tot een beter begrip voor het EMV->EHS probleem bij gezondheidswerkers. Het is een opwekkend signaal in dit artikel dat ook artsen soms durven aan te geven dat EHS een bestaand fenomeen is.

Referenties

1. **Slottje P., I. van Moorselaar, R. van Strien, R. Vermeulen, H. Kromhout en A. Huss, 2016.** *Electromagnetic hypersensitivity (EHS) in occupational and primary health care: A nation-wide survey among general practitioners, occupational physicians and hygienists in the Netherlands.* Int. J. Hygiene. Environ. Health *Int J Hyg Environ Health*, 2016 Dec 2. <http://tinyurl.com/hl8q9y5>
2. **Kennisplatform EMV & Gezondheid. 2012.** Kennisbericht *Elektrogevoeligheid*. <http://tinyurl.com/jzmohob>
3. **Schooneveld H., 2014.** *Hinder van elektromagnetische velden op het werk.* Nieuwsbrief van de Vereniging voor Stralingshygiënisten 25, 7-12. <http://tinyurl.com/goj3saj>
4. **Schooneveld H., J. van Bijnen en P. van Zuilen. 2013.** *Helpt elektromagnetische veldreductie bij elektrogevoelige personen?* <http://tinyurl.com/jodge5w>
5. **Schooneveld H., J. van Bijnen en P. van Zuilen 2016.** *Electromagnetic field reduction restores health of electrosensitive people.* <http://tinyurl.com/jtlvp8z> / <http://tinyurl.com/h4ck886>
6. **GGD Handreiking Elektrogevoeligheid. 2016.** <http://tinyurl.com/znx4ayf>

Hugo Schooneveld 9-2-2017

Bron:

http://www.hugoschooneveld.nl/pdf_bestanden/pdf_blogs/artsen_blijkbaar_slecht_geinformeerd_over_effecten_van_bloots_telling_aan_elektromagnetische_velden.pdf

<http://tinyurl.com/hhrc43r>